Opgesteld door: Willy de Heer (antwoordspecialist) en Sjerp van der Ploeg (kennismakelaar)
Vraagsteller: Leerkracht po
Geraadpleegde experts: Ton Mooij, expert onderzoeksmethodieken, emeritus-hoogleraar o.a. op terrein zeer makkelijk lerende kinderen.
Referentie: Kennisrotonde. (2019). *Wat is de cognitieve achterstand (in DLE) van basisschoolleerlingen wanneer zij een groep overslaan en in welke mate lopen ze deze achterstand in gedurende de rest van hun basisschoolperiode?* (KR. 761) Den Haag: Kennisrotonde.

12 februari 2020

Vraag

Wat is de cognitieve achterstand (in *dle*) van basisschoolleerlingen wanneer zij een groep overslaan en in welke mate lopen ze deze achterstand in gedurende de rest van hun basisschoolperiode?

Kort antwoord

Basisschoolleerlingen die een groep overslaan hebben een leervoorsprong, maar kunnen in hun nieuwe groep/klas vergeleken met hun oudere klasgenoten een relatieve achterstand hebben. Afhankelijk van het gemak waarmee versnelde leerlingen leerstof of vaardigheden leren (hun leerrendement), hun intelligentie en de pedagogisch-didactische begeleiding door school, kunnen zij deze relatieve achterstand inlopen gedurende de basisschoolperiode. De mate waarin leerlingen relatief achterlopen ten opzichte van hun nieuwe klasgenoten nadat ze zijn versneld en in hoeverre ze dat inhalen tijdens hun basisschoolperiode, is niet uit onderzoek bekend.

Toelichting antwoord

Leerlingen die versnellen (een jaargroep overslaan) zullen cognitief eerder een aantal maanden dan een heel jaar voorlopen op hun klasgenoten. In hun nieuwe groep lopen deze leerlingen dan mogelijk een paar maanden achter. De vraag is of ze die eventuele achterstand nog inlopen voordat ze de basisschool verlaten.

Vaststellen leervoorsprong voor het versnellen

Het besluit om een leerling een groep te laten overslaan (versnellen) wordt niet zomaar genomen. Veel factoren worden hierbij afgewogen. Leerlingen die een klas overslaan hebben een dermate significante leervoorsprong op hun medeleerlingen, dat zij met een

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

versnelling gebaat zijn (Hoogeveen, Hell & Verhoeven, 2003a; Hoogeveen, Hell & Verhoeven, 2003b; Mooij et al., 2007; Mooij, 2018). Uit onderzoek onder vierjarigen is gebleken dat zij (op deelgebieden) enorm kunnen variëren in motorische, cognitieve, psychische, sociale en morele ontwikkeling. Hun ontwikkeling (op zo'n deelgebied) kan overeenkomen met die van twee- of driejarigen, en ook met die van vijf-, zes-, zeven- of zelfs achtjarigen (Mooij et al., 2007).

De leervoorsprong en het gemak waarmee versnelde leerlingen leerstof of vaardigheden leren (dit laatste heet ook wel: hun leerrendement) moeten in kaart worden gebracht om een *ontwikkelingsperspectief (OPP)* op te stellen. Het gebruik van een OPP is wettelijk verplicht voor alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. De leervoorsprong en het leerrendement kunnen worden bepaald met behulp van de *didactische leeftijd* (*dl*), het *didactische leeftijdsequivalent* (*dle*) en het *leerrendementsquotiënt* (*LRQ*) (zie tekstkader).

Uitleg begrippen dl, dle en LRQ

De *didactische leeftijd* (*dl*) van een leerling geeft aan hoe lang het kind op een gestructureerde manier onderwijs wordt aangeboden. Gerekend wordt vanaf het moment waarop het aanvankelijk onderwijs begint, dus begin groep drie is de *dl* 0. Elk schooljaar wordt tien maanden onderwijs gegeven. Als een kind niet doubleert of versnelt, heeft het eind groep acht zestig maanden onderwijs genoten (Tak et al., 2016).

Het *didactische leeftijdsequivalent* (*dle*) geeft weer op welke *dl* 'de gemiddelde leerling' bepaalde leerdoelen behaalt. Een *dle* van dertig geeft aan dat gemiddeld de helft van de leerlingen na dertig onderwijsmaanden de hierbij behorende leerdoelen behaalt, of nog (veel) meer leerdoelen (Tak et al., 2016).

Het *leerrendementsquotiënt* (*LRQ*) geeft aan hoe makkelijk of moeilijk een leerling zich de leerstof en vaardigheden eigen maakt. Dit wordt bepaald door het *dle* te delen door de *dl* van de leerling (Tak et al., 2016). Komen de prestaties van een leerling overeen met het aantal maanden genoten onderwijstijd, dan is zijn *LRQ* gelijk aan 1. Hoe meer tijd de leerling nodig heeft om de stof te beheersen hoe lager het *LRQ* en hoe minder tijd de leerling nodig heeft hoe hoger het *LRQ* (Heer, 2017; Tak et al., 2016).

Vaststellen relatieve leerachterstand na het versnellen

Leerlingen die een klas hebben overgeslagen hebben weliswaar een cognitieve leervoorsprong op hun leeftijdgenoten, maar kunnen een leerachterstand hebben op hun oudere klasgenoten die niet zijn versneld. Vanwege de versnelling beheersen deze jongere leerlingen bepaalde leerstof of (deel)vaardigheden nog onvoldoende, omdat deze hen nog niet is aangeboden. Als een leerling bijvoorbeeld groep vier overslaat heeft het kind geen hoofdletters leren schrijven (groep vier leerstof). In dit opzicht heeft de leerling dan een relatieve achterstand ten opzichte van de groep vijf leerlingen. Deze achterstand is relatief, omdat deze leerlingen nog niet de gelegenheid hebben gehad zich de leerstof of vaardigheden eigen te maken.

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Verschillende manieren van toetsen

Genormeerde toetsen zoals die van het CITO geven aan hoe een leerling presteert ten opzichte van de andere leerlingen in zijn groep. De *prestaties van klasgenoten* vormen de norm waarmee de prestaties van de leerling worden vergeleken. Deze toetsen zijn geschikt om te signaleren of een leerling achter- of voorloopt vergeleken met de leerlingen in zijn groep. Een (opvallend) lage score op een genormeerde toets kan een signaal zijn dat een leerling bepaalde leerstof of vaardigheden vergeleken met zijn klasgenoten nog onvoldoende beheerst (Tak et al., 2016).

Toetsen waarbij de resultaten worden uitgedrukt in *dle* (criteriumtoetsen) geven aan hoe de betreffende leerling presteert ten opzichte van leerlingen die eenzelfde aantal maanden onderwijs hebben gehad. De *prestaties van leerlingen met dezelfde dl* is het criterium waarmee de prestaties van de leerling worden vergeleken. Als een leerling (veel) langzamer of (veel) sneller leerdoelen haalt dan leerlingen met dezelfde *dl*, kan een behandelplan worden opgesteld of kunnen interventies worden bepaald om leerlingen te ondersteunen en te begeleiden (Tak et al., 2016).

Bij genormeerde toetsen worden de toetsresultaten soms ook aangeven in *dle*. Bij versnelde en gedoubleerde leerlingen is dit *dle* niet correct. Hun *dl* is namelijk lager of hoger dan die van hun *oudere/jongere klasgenoten.*

Leerverwachting en inhalen relatieve achterstand

In welk tempo versnelde leerlingen een relatieve achterstand op hun oudere klasgenoten inlopen, is afhankelijk van verschillende factoren. De belangrijkste zijn: (a) het gemak waarmee versnelde leerlingen leerstof of vaardigheden leren (hun leerrendement); (b) hun intelligentie; en (c) de pedagogisch-didactische begeleiding door school (Hoogeveen, Hell & Verhoeven, 2003b; Heer, 2017; Mooij et al., 2007; Mooij, 2018). Daarnaast is ook de mate en de ernst van de achterstand van invloed en of de leerling vroeg in de schoolcarrière een klas overslaat of juist laat. Leerlingen die op latere leeftijd versnellen, kunnen door onderpresteren in eerdere jaren leer- en gedragsproblemen hebben ontwikkeld. Deze kunnen het inhalen van een relatieve achterstand bemoeilijken. Uit onderzoek is gebleken dat de pedagogisch-didactische begeleiding en ondersteuning door school essentieel zijn voor de leerverwachting en het uitstroomprofiel van versnelde leerlingen (Hoogeveen, Hell & Verhoeven, 2003b; Heer, 2017; Mooij et al., 2007; Mooij, 2018).

Er is geen onderzoek bekend in welke mate versnelde leerlingen *in het algemeen* een relatieve achterstand inlopen, ook niet in relatie tot het moment van versnellen Wel is duidelijk dat het vroeger versnellen in de schoolloopbaan onderpresteren en daaruit voortvloeiende leer-en gedragsproblemen kan voorkomen (Mooij et al., 2007). Desondanks is ook gebleken dat later in de schoolloopbaan versnellen geen probleem hoeft te zijn, ook niet als leerlingen al leer- en gedragsproblemen zijn gaan vertonen. Door de versnelling kunnen deze problemen juist verminderen of zelfs oplossen. Niet versnellen, vergroot veelal de problemen (Mooij et al., 2007). De positieve effecten van versnelling en de negatieve effecten van niet versnellen zijn duidelijk aangetoond, ook op ander dan cognitief gebied (Hoogeveen, 2008).

Geraadpleegde bronnen

De Heer, W. (2017). *Gelijkheid troef in het Nederlandse basisonderwijs. Onderzoek naar het onderwijs voor zeer makkelijk lerenden.* Dissertatie. Universiteit Leiden, Leiden, Nederland.

Hoogeveen, A.L.M. (2008). *Social Emotional consequences of Accelerating Gifted Students.* Dissertatie. Nijmegen, Nederland: RU Nijmegen.

Hoogeveen, A.L.M., Van Hell, J.T., & Verhoeven, L. (2003a). *De VersnellingsWenselijkheidsLijst*. Nijmegen, Nederland: CBO, RU Nijmegen.

Hoogeveen, A.L.M., Van Hell, J.T., & Verhoeven, L. (2003b). *Jonge, Versnelde Leerlingen in het Voortgezet Onderwijs. Omgaan met leerlingen die, door het versneld doorlopen van de basisschool, als (zeer) jonge leerling het voortgezet onderwijs binnen komen*. Brochure CPS. Nijmegen, Nederland: CBO.

Mooij, T. (2018). *Van leeftijdstaboe naar 'Optimaliserend Onderwijs' voor elke leerling en leerkracht*. Kenniscentrum voor Makkelijk lerenden.

Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen G., Van Hell, J., & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen.* Eindverslag van drie deelonderzoeken, Nijmegen, Nederland: ITS / CBO / Orthopedagogiek, RU Nijmegen.

Tak, J.A., Bosch, J.D., Begeer, S. & Albrecht, G. (red.). (2016). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen en adolescenten*. Utrecht, Nederland: De Tijdstroom.

Meer weten?

Kenniscentrum voor makkelijk lerenden (diensten)

Kennis centrum voor makkelijk lerenden (publicaties)

Onderwijssector

Basisonderwijs

Trefwoorden

versnellen, cognitieve achterstand, uitstroomprofiel, ontwikkelingsperspectief